

GULÁCSY IRÉN

A KÁLLÓI KAPITÁNY

REGÉNY

AMTAK Bt, 2025

Cop. AMTAK Bt, 2025

Felelős szerkesztő: Varsányi József

Kiadó: AMTAK Bt, 2040 Budaörs, Semmelweis u. 6/B.

06 20 218 6762 amtakbt@gmail.com

www.amtak.hu

Látogasson el webáruházunkba, és böngésszen!

ISBN 978-615-6907-22-6

Készült: AMTAK Bt, Budaörs

Tartalom

ELSŐ KÖTET	4
I. RÉSZ. A KALLÓI LAKODALOM.....	4
II. RÉSZ. TÚL A FEKETE KAPUN.....	72
III. RÉSZ. KÁLLAI KETTŐS.	185
IV. RÉSZ. A JEDIKULE FOGLYA.	232
V. RÉSZ. IDEGEN CSILLAGOK ALATT.....	289
MÁSODIK KÖTET.....	351
VI. RÉSZ. A FÉNYES PORTA	351
VII. RÉSZ. MIRE A NAP LESZÁLL... ..	406
VIII. RÉSZ. AZ ÚJ FAVORITA.	449
IX. RÉSZ. A BÉCSI KIRÁLY KAPITÁNYA.	464
X. RÉSZ. A FORTÉLYOS SZAKÁCS.	501
XI. RÉSZ. HALÁL ŐFELSÉGE VÁRÓCSARNOKÁBAN... ..	523
XII. RÉSZ. ÚSZÓ KOPORSÓ.	540
XIII. RÉSZ. ELENGED A GÁLYA.....	593
XIV. RÉSZ. AMI ERŐSEBB A VASNÁL... ..	644

ELSŐ KÖTET

I. RÉSZ.

A KALLÓI LAKODALOM

I.

A kállói vár fokán verdesett a zászló. A bástyák is mind zászlódíszben parádéztak. Volt belőlük vagy négy. Igaz hogy csak földbástyák, de tölgyfa-gyámolok közé rakottak s jó erőben. Mésszel becsapdosva egész a téglafalazat képét keltették s értek is annyit ostrom idején, mint akármilyen tekintetes kővár.

No hiszen...! Azért ha a huszárvárat földből emelte is a közszokás, a vár belső magja igazán kőből épült. Szép, régi torony. Meg a "palota", ahol a főkapitány lakik. Most ki van rakva minden ablaka virággal. Érzőke, bontakozó muskátli, bokrosodó rezedák, Boldogasszonylevél: kedvesen rajzolódnak az olajozott vászonnal borított ablakok fehérjére.

Üveg?

Drága. Meg mire is lenne a várba ablaküveg, mikor a történaiírók 1575-öt jegyeznek s az országba - az immár

harmincnegyedik éve - befészkelődött rabló törökkel
számot kell vetni?

Templomablaknak való az üveg, meg ivóedénynek!

Hát akad Kállóban ilyen is. Kápolna a palota jobb szárnyában, üveg pohár, kristály pohár meg, a lovagi szála fehérrel terített asztalán. Főhadnagyoknak kristály, azon alul közönséges. Ezüst két darab. Egyik alakos, három ejteles. Az a főkapitány úré, Zsegnyey Jánosé lesz, majd ha beérkezik újasszonyával az esküvőjükről, Lápispatákáról. A másodikat sajátmagának készítette a vicekapitány, Prépostváry Bálint uram.

Szép szál, harmincban járó dalia! Edzett, barna orcájú, - kicsi, de villogó szemű. Villásbajuszú szája szélétől a nyaka kiboruló ingbodrág, alapos forradás. Mutatja, hogy nem mai gyerek a harcban. Közelismerős a kontyos pogánnyal. Ez a sebe tavalyról való, mikor a szikszói vásár fölverésére iparkodó törököt a szendrői kapitánnyal, Rákóczi Zsigmonddal közakarattal, oldalba kapta s Fülekig tiporta.

Ismerte azonban a törököt ennél közelebbről is. A saját országából, ahová alig húszesztendő s süldőlegény korában már, fontos szereppel küldték. Bejárta Moldvát és még sok világot. Nem csuda ilyenformán, ha tekintélynek örvendett a kállai várban s a kis Esztáry Jankó hadnagy - akire a lakoma-asztal felügyelete bízott - aggodalmas szemmel figyelte most, vajon nem találódik-e kifogás a dolgában?

Nem találódott.

Bálint úr elősmerőleg tapicskolta meg a legényke vállát:

- Jólvan öcsém!

- Menyecske-asszonyunknak ezüstpoharat nem tehettem,
- pirult el a gyerek a dícséretre, - mivel nem talált a
tálasban a szakácsfi.

- Sebaj...! Az ilyen újasszonyféle úgyis az uráéból
pákoszkodik! Hiszen, ha nekünk ezüstmarhákra tellnék...!

Az a bús legyintés, amivel Bálint úr a sóhaját kísérte, elég
magyarázat lett volna a bécsi király - Miksa császár -
kamarájától ellátatlan, fizetetlen magyar várak
nyomorúságáról, még az Esztáry Jankónál kevésbé járatos
emberek előtt is. A hadnagy meg éppen elérte, amit
Prépostváry - továbbiakban - elharapott.

Mert ugyan mire is lett volna ürmöt csepegtetnie a mai
örömnapba...!

Hát csak kifordult a vicekapitány a lakodalmas teremből.
Megszemlélte a várudvaron tőlük telhető díszbe
huzakodott vitézeit. A tisztjeit.

Voltak, java nemzetségekből. Valóságos "*Seminarium
militiae Hungaricae*", ahogy közszájon forgott. Zsegnyey
János főkapitánykodása alatt fizetés se kellett nekik.
Szolgáltak lelkesedésből, tanulási vágyból. Bajonyak,
Bornemisszák, Dobók, Kállayak, Perényiek, Rápolthyak

egy-egy főhadnagyi sarjjal, - Czibakék, Serédyek, Esztáryak, Gabányiak, Forgáchok egy-egy hadnagykával képviselve. Balog-Semjének, Guth-Keledek büszkeségüknek vallották ezt a várat és példájukként annak főkapitányát.

Hogyne dobbant volna meg az ifjak szíve és hogyne rikoltott volna harsány "éljent" az ajkuk, mikor szemle végeztén a *Turris Timpanator* - a doboló bástya - ormán megdobbantak a rézdobok s a lator kert külső kapuja fölött felrivallt a vigyázómester tülke?

Majd aztán - rövidesen - még fényesebb örömcstillagot vethetett a vitézek szeme. A lombfonadékos, emelcsős kapun át beérkeztek valahára azok is, akiknek tiszteletére mind e díszes előkészületek történtek. Zsegnyey János fő várkapitány, meg az újasszonykája, Tarczay Orsolya. János vasderes-módú, parádés főlován, tarcolándolmányosan, rárókalpagosan, ifjú felesége pedig felvonós bőrhintóban, ezüstre tündöklő, égszínű, nyakas selyemszoknyában. Néztek egymásra az őket köszöntő örömszuhatag közepett, meghatódva.

Volt is mit nézniök! János úr királyi példánya a magyar fajtának. Ölesmagos, karcsú, finom alkatú. Valami kötélcsomó izmok nem dagadoznak ugyan a dolmánya alatt, de a két nagynyílású, büszke szemén látszik, hogy abból az emberfajból való, melynél az ész ereje jár a test ereje előtt. Homloka mint a táblás márvány. Szemöldöke barna. Barna a fürtös haja, meg a bajusza is. Csak a szeme fekete. Vagy legalábbis olyan sötét barna, hogy nem lehet benne külön föltalálni a szem bogarait. Hosszú, setét pillák

rojtozzák ezeket a komoly szemeket, melyek roppantul illenek a nyerges, sasorrú archoz, erős, akaratos állhoz. Az egész ember maga lehet úgy harmincöt esztendő. Vagyis abban a korban, mikor a szép, tartós férfiérzések nyílnak és családot fundálni a haza iránt való szent kötelesség.

Ami a menyecskét illeti, megállapítható, hogy ez a kötelességteljesítés János úrnak nem eshetett túl nehezére. Orsika az Úristen kertjének azon virágai közül való, akik felé örömet hajolna minden férfiderék. Termetre nem nagy, de arányos, mint szobor. Fényes fekete haja van és hozzá őszibarack-hamvas, fehér orcái. Legszebb azonban rajta - mégis - a szeme. Az a két búzavirág-kék, bámész gyermekszem, mely akkor is mosolyog, mikor a pittyedt piros szájacská - mint most - komolykodva tűnik el a vár tisztjeinek hatalmas ajándékbokrétája mögött.

Ahogy ennyire érkeztek volna s a köszöntések kölcsönösen elhangzottak várbeliek és a jövevények közt, a főkapitány aztán beinstallálta ifjú nejét a palotabeli fészkükbe.

Hogy minő szertartással?

Hát Istenem...! Elég pogányosan, bizony. Csattant. Meg is pirkadt tőle Orsika füle töve. Hanem azon túl nem nyaggatta tovább az új férj. A gömbölyű állacskát tenyerére véve, belemosolygott a búza-kék szemekbe.

- Itt egy kis búcsú következik, szentem! Az urad, azon kívül hogy a te férjed, katona is. Sőt az, elsősorban! Két napig távol lakodalmaztam, meg kell szemlélnem a várat.

Nem galambdúc ez lelkem, hanem sasfészek! No, majd visszajövök dolog végeztén, ne búsulj! - tartotta jónak mégis hozzátenni, látva Orsika elszontyolodását. - Hordasd be addig a málháidat a csatlósainkkal!

Úgy lett.

És odakint is rendjén találódott minden. A külső huszárvárban tiszták az istállók. Lovak fényesre csutakolva. A harminclábnyi, döngölt földdel töltött palánk befonva sövénnel, ahol ez a munka a várjobbágyoknak kiadatott. Öt ölnyi magosságban sehol szakadás, hézag. A sáncárok hatvan láb széles, magyar-kópja mélységű vize megtakarítva minden hulladéktól, tisztán rezgelődik a langyos májusi szélben. Csebrek a palánk tövébe készítve, ha netalán lángot fogna a sövény, hogy utol ne érje a magyar huszárvárak mindég fenyegető sorsa. Ne baj esetén kelljen oltáshoz kapdosni!

A középső vár kettős cölöpsorú falához - egyes szakaszokon - még hordták a homokot, meszet, melyekkel az időmarta károkat békés napokban ajánlatos helyreépíttetni. Ez a munka nem volt kész, de nem is lehetett.

János odabólintott a mívészeknek:

- Keverjétek, ne sajnáljátok!

Azzal ment tovább. A külső vár sorompóját, hídját, mind átvizsgálta. A többi árkokat, sáncokat is. Cirkálólóházban a vártákat, porkolábokat, bástyákat, tornyokat. Meg a vár

sáfárházát. Itt álltak a hatalmas szuszékok, hombárok, kasztok, lábas kasok és gernyelek. Némely szuszékban két-háromezer köből búza is elfért volna, ha - - -

Ha Prépostváry vicekapitánynak nem lett volna olyan alapos oka arra a kézlegyintésre, kevésbé előbb...

Maga János úr is ilyenforma mozdulatot tett. Aztán csak kifordult a tárházból, hogy el ne lepjék a gond madarai. A kapuk fölötti filegóriákat vette inkább szemre, ahol a kivető lámpásokat tartották, melyekkel ostrom - esti ostrom - vagy más szükség esetén a falakat megvilágítani szokás.

Rendben voltak azok is. Töltve, kanócuk megnyesve.

De: nini...!

Több ennél, hogy a kapu fölötti sima falazat még meg is szaporodott, mióta elvágatott Kállóból a kapitány! Azalatt a vén legények megvalósították szívük régi vágyát. Deszkákból "szakállszárítót" penderítettek maguknak. Afféle morgó színt, ahol jól el lehet politizálni az édes haza állapotán, mikor a kardok - elég ritkán - pihenhetnek.

János helybenhagyta az újítást.

Minek is kötődnek? Elég kevés az örömük az oly vár vitézeinek, ahova se zsold nem jár ki, se élelem, posztó. Így volt ez legtöbb helyütt Magyarországon. Másra kellett Miksa királynak a pénz! Bár hiszen azt se mondható, hogy valami nagyon emelgette volna a bőség. Kilenc esztendeje

nem kapta már a Német Birodalomtól a megajánlott török-
baj pénzt. Igéretekkel traktálta a német szomszéd. Neki
meg ott lógott a nyakán a nagy család rangszerű
ellátásának gondja.

A felvonó kapunál megvesztegelt a főkapitány.

Két vascsapon forgott a kapu.

Az egyik súrlódott.

- A cigánykovács azonnal megigazítsa, - intett vissza
Prépostvárynak. - Megigazítsa, megolajozza, különben
nyikorog, mint a vonító eb. És aztán ebeké is lesz,
mihamarabb!

No, elég kevés ellenvetés, egy egész várhoz képest. Nem
is szándékozott János úr a parolát megvonni a
kapitányától. De mire a kapuközben tartott ágyúkat,
tarackokat és seregbontókat fölpillantotta s befejezőleg
rányitott a belső vártorony lőszerkészletére, Prépostváryt
már nem találta háta mögött. Elhúzódott a sernevelős ház
szögletére. Egy közvitézzel tanakodott igen szorgosan.
Most rugtathatott elő a huszár valami külső járatból, mert
csupa por a gúnyája és őmaga is.

- Mit pusmogtok ott, ügye, kapitány öcsém? - indult
feléjük.

A beszéd hirtelen abbamaradt.

- Nem felelsz-é?

- Hát - - - vont a szót Bálint.

Zavar felhődzött az arcán.

Míg egyszercsak mégis fölillant.

- Híreket vettem, főkapitány uram.

- Miféle híreket?

- Nem a legjavából.

- Honnét?

- Császárszállásról.

- A tarisznyavárunkból?

- Onnan.

Az olyan aprócska erőd, megerősített palánk értődött e név alatt, mely távolasabban és magányosan feküdt bár a fővár-testtől, de ahoz katonailag szorosán hozzátartozott. Minthogy külön tárházzal nem bírt, a fővárból naponta oda kiküldött őrszemek tarisznyában velük vitték az élelmet, mint ez most is lészen, alighanem.

- Beszélj, - intett Zsegnyey, kurtán.

És elszigorodott.

- Sajnálám a mai napot megzavarni!

- Elég! A vár védelmében nincs különbség, napok szerint.
Tehát a török - - -

Prépostváry igent bólintott.

És ezúttal valóban felhagyott a kerteléssel.

- A hír, főkapitány uram, egyezik azzal, amit Butykáról és Félegyházáról vettem, még mielőtt nagyságaitok beérkeztek. Csak nem akartam hitelt ajándékozni, míg egészen meg nem győződök. Nyomnézőket küldtem széjjel.

- Okosan!

- Ez a legény is azokból való. Hallgassa ki kegyelmed!

Nem kisebb dolgot jelentett bizony a jargaló szolga, mint hogy a szolnoki bég, a nyughatatlan vérű Eminder, megint rezsgelődik. Jön, nagyobb csapattal. Egyenest Kállónak tart. Aligha azért, mintha délibábos szép sík fekvésében akarna gyönyörködni! Hanem inkább ostrom lehet a célja, a cudarnak! Rég vásik a foga Kállóra! Tudja, hogy mióta - esztendeje - királyi végházzá adták át a Kállay uraságok (akkor még Rueber János kassai generális főkapitánysága alatt), a Porta folyvást mérgelődik ezért a kis tűzfészekért, ahol sohase pihen a nyíri fattyak kardja. Tavalý is csak úgy hosszabbította meg már a szultán a békét, ha Kállót a magyarok lerombolják. Nem hogy ez megtörtént volna, hanem tetejébe száz környező falut is kivont Zsegnyey a várával a török adózás alul! Most érdemeket akar kovácsolni Eminder, a padisáh előtt!

- Bizonyára hírére vette a lator a kegyelmed nászának, uram! - bólogatott Prépostváry, elszottyant ünnepi kedvvel, - hiszen mink itt a végvárakban mindent megtudunk egymás dolgáról, ha sikerül nyelvet fognunk. Jó alkalomnak látja a bitang az esetet, hogy ránkgyöjjön. Véli talán, hogy bornak ereszkedtünk itt szertelen s gyerekszertelen lesz neki a várat bekapnia.

- Hát majd felokosítjuk a tévedéséről!

János úr kardjára ütött.

- Magunk vigassága az ország dolgánál elővalóbb nem lehet.

- A parancs, főkapitány uram?

- A dobosok verjék meg a jelt! A zászlók úgyis kitűzve. Pattantyúsok és német *czárgvártok* azonnal szereljék a bástyákat, tornyokat! A szakállasokat illeszttesd öcsém a lövésekbe s melléjük tonnákban a löszert. A löporkölyű fogjon munkába. Dolgozzék emberváltással. Ami kész, hordják a szárítókba, a meglévőhöz és a bástyák alatti boltokba. Megállj! Még nem végeztem.

Prépostváry visszatért.

- Parancsára, főkapitány uram!

- A lakoma-asztalt lehordatni! Kész ételmezt a hűtőcsárdákba. Étél-ital mindenkinek fél porció, nem hogy dupla!

- De hiszen, uram - - -!

Úgy gondolta Bálint, hogy ha már egyszer visszatért, megkockáztat egy kérdést. Azt, ami a begyét nyomta.

- Uram! Mindezek: ostromkészületek!

- Persze!

- Kegyelmed hát valóban komoly várszállásra számít?

- Mikor a szolnoki bég gyön ránk? Eminder? Alig lehet kétség.

A legény legalábbis ezt bizonygatta. Így aztán Bálint se kétkedett tovább.

Mindössze egy nyughatatlansága maradt, az örömen kívül, amit a verekedés reménye keltett benne.

Sajnálkozó pillantást vetett az új férjre.

- Mi lesz a kegyelmed újasszonyával, főkapitány uram? Bokréta után ágyúval köszöntjük-e?

Ezen János is megzökkent.

Fölkapta fejét.

- Nem számítottam rá, - vallotta be némi röstelkedéssel. - Legalábbis nem ilyen hamar. Majd amikor megszokta a mi életünket. Ha igazi katonaasszonyt neveltünk belőle,

amilyen manapság a mi hányatott sorsunkhoz illő. Kicsit sietett Eminder bég! Már ami a feleségemet illeti, szegényt. De hát - - -

Egy elröppenő sóhaj jelezte, hogy ez is mindegy. János úr a kötelességétől eltántorodni nem fog. A szolnoki bég ravasz tervét sikerülni nem engedi, ameddig mozog. Nem adja, nem, az ő dicsőséges, az ő szép várát! És ha saját boldogsága, meg annak jóvolta közt választani kényszeríti az ő keserves magyar sorsa, másképp nem választhat, mint ahogy főkapitányi esküje rendeli.

Már készen is állt az áldozattal. Készen a tervvel.

- Küldj ki újabb nyomnézőket! Az ostromszándék felől megbizonyosodjanak. Én addig fölkészítem szegény asszonyt, újból. A kocsis fogjon friss lovakat a hintóba! A fegyveresek, akik kísérték, gyülekezzenek.

- Kegyelmed visszaküldi oltártól hozott hajadon-feleségét? Esküvőjük napján?

- Lápispatakára, az atyámhoz, - borult el János arca.

Aztán megkeményült ismét.

- Ha Szolnok irányából jön a török, északnak szabad az út. Öregnéném mellett, aki ölbeli kora óta nevelte nekem az árvát, bevárhatja biztonságban, míg mink itt rendet teremtünk. Addig pedig szó se essék több rólam, se a családomról!

Érezni lehetett János hangján a megmásíthatlant.

A főkapitány sarkonfordult s kardja végét az udvar kövezetéhez verdesve, áthaladt a téren, eltűnt a palotában.

Kevés vártatva becsukódtak a muskátlis ablakok. Egy öreg kulcs sírósat csikordult valahol, valami zárban s a palota kapujában ismét megjelent az előbbi nagy bokréta. Nagy bokréta, kicsi asszony, elküldött, szerelmesszívű asszony...!

Mikor a batár kigördült vele a fegyveres csatlósok közt, le kellett bocsátania mosolygó arca elől a csokrot. Átton-át nedves volt az már addig, valami ráhullott gyöngyharmattól.

II.

Úgy egy óra multán a virrasztó kürtje elbődült.

A főkapitány veleintette Prépostváryt.

- Jer, öcsém, nézzük, mi készül?

Fölhágtak maguk is a toronyba.

Nem látszott ott a környéken semmi különösebb mozgolódás. A várjobbágyok félve kiütközött búzácskája megbátorodva lengedezett a szélben, mint a föld

tündérének zöldselyem haja. Néhány tarka virág is próbálkozott közbül, szerényen. De a nyomnézésre újból kiküldött lovas őrszemek, azok jöttek, minden meghagyott irányból, iramodton. Észre lehetett venni, hogy előzik egymást. Vetélkednek, huszártempó szerint. Mögöttük vágta a külső tarisznyaváracskák őrsege.

János elébekiáltotta az első legényt.

- No! - kérdezte, türelmetlenségtől feszengve.

A huszár odacsapta nyűtt szekernye-csizmáját a torony kövezetéhez.

- Hát, - vetette föl fejét mérgesen - gyön a pogány, főkapitány uram! Gyön, a teremtésit!

- Ezt már hallottuk.

- A szolnoki bég gyön, - berzenkedett közbe Prépostváry.

- Emésztene el az én Istenem! Bestye egy szomszéd!

- Majd móresre tanítjuk, Bálint fiam! Mekkora a horda? Nyomát vettétek-e?

A legény közben abbahagyta a csizmája porolását.

Állt feszesen.

- Hogyne! - válaszolt önérzettel. - Sokadoznak azok, uram, mint a sáska! Egymást lepik.

- Az ugyan nem jelent semmit!

- De, uram...!

- Közel-lesből, számbavetted-e őket?

- Nem mondhatnám, - harapott bajuszába a huszár.

És lejjebb hagyott a hangja.

- Egy csalitosból... Itélést inkább, mint számra...

- Új ember vagy, úgy-e?

- Tavaszi mustrán ültem föl.

- Így már értem! - fordult János Prépostváry felé. - Nem ösmeri még a török praktikát az ujonc! Növelni szokták ezek a látszatot, fiam! Tanuld meg, hogy a kontyost szemre becsülni sohase elég! Festett emberalakokat cipelnek magukkal az ebadta ravaszai! Minden kopjára négy-öt zászlót is tűznek!

- Olykor az útjukba bóduló jobbágy-népet is előttük hajtják, - köhhent szó közepébe a második nyomnéző.

Ez mostanra futott be.

Fontossággal igyekezett palástolni a lemaradását.

Zsegyey átpillantott rá.

- Aztán mi járatban? - tudakolta. - Mert ez itt a fődolog!

De már a harmadik legény felelt. Süvege bal könyöke alatt, jobbkeze élével a verítéket suhintotta le homlokáról. (Lova helyett is ő izzadott, buzgalmában.)

- Főkapitány uramnak alásan jelentem, *békés* szándékkal jön a török!

János szeme ezen a katonán állt meg. Ösmerte, hogy az öreg csontokból való. El se mosolyodott a visszaszólásán. Ebben a harcos, daliás korban másképp értelmezték a békét, mint manapság. Úgy értették, hogy valódi háború csupán az, mikor a várszálláshoz, kastélypörzsöléshez ágyúkat és ostromlétrákat hoz magával az ellenfél. Ezeket tekintették a császár és szultán közt papíron fennálló egyezség igazi sérelmeinek. Egy-egy jóképű várat megvenni azonban, nem okvetlenül kellett ilyen szemetdöfő harci szerszámok, ha egyébként az ostromló had szíve és esze helyén leledzett! János se érezhette hát még (koránt se!) biztonságban a várat! Csak mikor arról értesült, hogy tűzvető eszközök, pattantyús *topcsik* és bombahányó *kumbaradzsik* nélkül jődögél a szolnoki bég, akkor látta be, hogy félrevezették az első hírhozók. Idő előtt tett készületeket az ostrom fogadására.

- Hiába, - mondta elkedvetlenül. - Így van ez, mióta nem telik rá többé, hogy rendes iratos kalauzokat, hites kémeket fizessünk! Járatlan emberektől, lángfejű husároktól ugyan mit remélhetünk? Hajdan jobb világban, még az alvó szultánok testőrei közt is tarthattunk

figyelőket, akik híreiket aláküldötték. Nem bírjuk a versenyt a törökkel! Rossz értesültségünkből származnak minden bajaink. Hogy mi soha biztosra nem mehetünk...!

- A pogány bezzeg dúskál útmutató harámbasákban, knézekben! - keseredett bele Bálint is a panaszba. - Született kém, kalauz ez a vackából kibolygatott délszláv fajta!

- Már az igaz! Morlások, jumbelliák, mind a török kezére járnak.

- Mert megfizetik őket, főkapitány uram! Boldogasszony havában, Nyitrán, ugyan mért kelhetett át a török? Rákövetkező Böjtelő havában mért foszthatta ki a nógrádi bég a bányavárosokat? Mások Szent Györgyöt? Harmadhete, Szent György havában, mért lett fekete-vasárnapjuk szegény kanizsai véreinknek, Virágvasárnap?

- Bizony, - sóhajtott mélyet Zsegnyey. - Itt egyedül negyven derék magyar főlegényünkre vetettek láncot, a cudarok!

- Mert jó körmös kémeik voltak!

János ráhagyta. Hiszen saját szavaival felelgetett neki a vicekapitány! Szájából vette a szót. Önmagával pedig mit vitázzék?

Elbocsátotta a legényeket. Elborult.

Amit azonban gondolt, azt megint Prépostváry mondta ki helyette:

- Ha így állunk, uram, vissza se kellett volna fordítanunk a nagyasszonykát. Csak hiába töretjük az úttal.

Erre se válaszolt. Döbögött lefelé a toronyból, néma-mogorván.

A szemöldökét ráncolta.

Épp mikor leértek, fordult be a kapun az utolsó látóhely virrasztója.

- Főkapitány uram...!

De már ennek a hírére fölélénkült János barnabronz orcája, ismét.

A harag pírja lepte el.

- Elkerüli ugyan a gaz Eminder Kállót, ellenben oda a vár keserves pénzen vásárolt marha-gulyája! - dobbantott.

- Bekerítették! - lógatta fejét a katona. - Bekerítették, uram, s elhajtották!

- Mindet?

- Mind egy lábig! A gulyások közül kit leöldöztek, kit meg rabszíjra fűztek. Most aztán, mint akik jó munkát végeztek, szállnak is visszafelé, Szolnok várába.

Ennél a hírnél Kálló *provisora* is ottvolt. A derék Koltay. Az ostrom előtti végső számadását jött éppen megtenni, a vár gazdasági állapotáról. Számadó deákja ott állt mellette az iratokkal, füle mellé tűzött lúdtollal, övéről lefüggő bodzaténta-tartóval.

Csak elfakult a provisor a legény szavára.

- No, uram, - szólt - ha ez igaz, akkor pedig azt jelenti, hogy télire fölkapik a legénység álla! Oldalas szalonánk alig húsz darab. Zsírozó a bödönök fenekén. Aprólék semmi. Száritott húsnak tartogattam én azt a gulyát, mikorra itt mindenből kikopunk s a bécsi király - - -

János közbeintett.

- A bécsi király személyét hagyja ki kegyelmed a dologból, Zsiga bácsi! Mert az magyar király is.

- De én meg magyar nemes vagyok, uram! - döbbsent öklével mellére a kárvallott ember. - Ha az nem lennék, meg se tehettek volna engem ispánynak itten! Hát ha én a tisztséget viselem, kötelességemet is tenném! Hogy tegyem, mikor ittvan ni...! A jószágaimat minduntalan elütik előlem, portyán? Mikor harmadéve már, mindig a pogány hordja szérűjébe, amit én nagykeservesen learatok? Mikor - - -

Nem folytathatta a derék Koltay.

János egyetlen mozdulattal meste el a szavát.

Elordult, sötéten:

- Lóra, huszárok! Utána a rablóknak! A holnapi élésünk függ ettől. Hallottátok! Szép és jóíramú szerencseny főlovat is szerezhetsz még tetejébe, aki ügyes!

Talán az élésnél is nagyobb biztatás volt ez. Minden valamirevaló huszár legszívbelibb vágya.

A közelállók elkurjantak örömeikben. A seregdob megszólalt s nyomban rá megnyüzsdült az egész huszárvár. A lovak nyerítve érezték s jelezték a nagy eseményt. Gazdájuk tüzetől elragadottan szökeltek. Olyan bánnitudo nép kellett a megfélemezésükre, amilyenek a lovonszületett kállai, - csintalan kassai, - minden hájjal megkent egri, tokaji és szatmárkörnyéki fiak voltak. Ezek aztán hamar visszanyerték uraságukat a rakoncátlan párák fölött.

Alig cserélte fel János harci karddal a köves díszkardját, már az egész huszárság ott táncolt lovával a várudvaron, készültségben.

- Seregelőtt-járó magam leszek, - ütött mellére a főkapitány. - Te fiam, Bajomy Mátyás, a jobb szárnyra! Rápolthy Pista baloldalt. Kapun túl: iram! Száguldást kell behoznunk az elveszett időt!

Még három embert keresett ki a szemével.

- Te, fiam, te, meg te, tik előre vágtaztok. Ahogy nyomot vesztek, vissza, hívatlanul. Míg nyomba találunk,

egytagban maradunk. Azon túl, ahogy a helyzet kívánja. Haladás a fűvön, hogy neigen döbögjünk. Most pedig: hajrá!

A várbeliek kigyulladt kedvvel rikoltoztak az elszárguldók után. Majd visszafordultak, hogy a vicekapitány keze alatt ők meg a várat ügyeljék, ha netalán mégis cselt vetett volna a kontyos. Mióta - egy ország testében élve - így elismerkedett egymással a két vitézi nép, minduntalan újabb fortélyokat kellett kieszelni, hárítani. Hát Kálló se maradhatott kapitány és őrség nélkül, ha már egyszer huszár nélkül maradt.

A homokdimbes-dombos vidék hamar elnyelte az üldöző lovasok *csatáját*. Különben sem volt valami nagy csata, - ahogy azidőben a csapatot hívták. A mezei munkák javában tartottak a földeken. A fizetetlen szegény katonáknak külső munkát kellett vállalniok, hogy télen legalább a maguk teli tarisznyájával könnyíthessenek a vár-élelmező ispány gondján. Némely végház szinte katonaság nélkül maradt. Kapitány uram bajlódott a kapuval is. Vagy - ha nehezen járt a kapu - hozzákiáltott egypár zselléraszonyt.

De Kállóban nyaratszakán sem estek ilyen nagy fogyatkozások. Csak éppen hogy százötven huszárnál nem rúgott többre annak a katalauni sereg tüzével indult csatának lélekszáma...

Sebaj!

Aki indult, pecsenye és vitézi hírnév után indult. S ha Szerencse istenasszony társul szegődik mellé, rövidesen a vándorló török *hafizok* maguk is énekelni fogják szép, megbecsülő harci szurákban, a hősi tetteiket. A basák meg épülnek rajta s legközelebb meginvitálják a vitézt egy kis kópjatörésre. Példaképp emlegetik, mindkét részről, egymás jeles daliáit!

Oly nagy volt a katonák buzgalma és persze a török rablott terhe, hogy a száguldás nem tarthatott hosszan.

Úgy másfélórán túl már visszafordult az első cirkáló legény. Az irányt jelezte s csatlakozott. Majd a második.

János hát leállította népét. Rápolthy alatt külön választotta. Saját embereiből kiszakított még vagy húszat.

- Tik lesztek a martalék! - mondta nekik kitüntetőleg. - Mutakozzatok oda a kontyosoknak, látásra, mintha ügyetlenségből tennétek. Aztán mikor utánatok erednek, tegyétek a riadtan menekvőt. Hozzatok hátatokon a gyanutlan pogányokat, ránk, a derék-lesre. Keleti irányt tartsatok mindég! Mialatt mi rájuk csapunk és dulakodunk, te, fiam, - mutatott Rápolthyra - hátbakapod őket. Öt ügyes embert válassz! Azok ne harcoljanak. A gulyát kerítsék s hajtsák Kálló felé, amilyen ügetést lehet. Karikásotok van-e?

Ezt éppen csak a forma kedvéért kérdezte a főkapitány. Az idevaló népnek ugyanis, valóságos második természete a lóügy... Törvény szerint azonban még deresrehúzni se volt szabad az ilyen tettenkapott műkedvelőket, mint más

közönséges csiszárokat. Mert lovas szolga, járgaló szolga - huszár - más, mint teljes szerrel zászló alá állott nemes, nem lehetett.

Hogy mi az a "teljes szer"?

Hát saját ló, "huszáring", sisak, pajzs, kard, kopja, buzogány, fokos. Akadt főlegény, a módosabbjából - elvértve - aki még fölöskezes lovat is tartott.

No, hogy annál karikás ostor ne lett volna...?

Rápolthy tisztelgett és különnyilamlott. Emezek meg tovább, a martalék híjján. De tartották azért szemmel a húsz embert, a cserjéstől takartan, míg veszteglést nem parancsolt Zsegnyey, ismét. Ezúttal az előttük baktató, porfelhőbe burkolt török had miatt.

Akkor elnémult ember, állat.

Hogyne!

A kitörést a gép pontosságával kell megnyitni! Túlkorai sürgedelem éppolyan bajt okozhat, mint a késve mulyázkodás. Pattogni, vagdalkozni akkor való, mikor a martalék visszatér a derék-leshez, hátán a pogánnyal.

Bárhiszen...?

Ha így ügyeskedik a húsz kállai fiú...?

Biz' azok máris észrevétették magukat, a kapott parancs szerint. Odavillantak a török szemeknek s azzal:

- Uccú te!

Kezdődött a hajsza.

A szerzett zsákmányon mégnagyobb étvágyra gerjelt kontyos örömvöltésben tör ki. Az oldalvéd leválik. Hirtelen megfordul.

- Hajrá!

A fűrgébbje dolgozza is a lovát. Egy csüngőbajuszos pogány tenyerét dörzsöli. S azzal: topp! Ki az élre!

- Janicsár tiszt, bár alantas! - mosolyodott el János, két lombfűzér közé rejtőzött. - Megismerszik pávakék posztóbugyogójáról, dolmánjáról. Meg hogy a köpenye fakéreg-színű. Süvege nem fehér, hanem piros.

- Alighanem *timariottát* akar itt szerezni, főkapitány uram!

- Micsodát?

- Hát vitézi hűbér-birtokot! Kardra osztják ezeknél.

- No csak hadd jöjjön!

De nem soká tartott János mosolygása. Invitálni se igen kellett a törököt!

Mikor az oldalvéd leszakadt és elvágódott a rabló hordától s a szél szétkergette a port, tűnt elő csupán, hogy megállám a hátvéd is és fejlődik, kanyarodik a kállaiak felé! Nem festett bábok bizony ezek! Ember ember mellett. Ló ló oldalán nyomakodik. Magából ebből a hátvédből kétszeresen kitelnék az egész kis magyar csapat, nem is szólva az oldalvédről, melyhez gyors és pontos mozdulattal zárkózik, mialatt a bég hada haladozik tovább szép komótosan a rablott gúlyával, mintha mi sem történt volna.

Számított rá a gaz Eminder, hogy az ebül szerzett jószágnek gazdája is utána fog eredni! Sőt épp ez lehetett a célja! Kicsalni a vitézeket a sík mezőre. Elvágni őket a várbeli segítségtől.

Csel volt az egész! Ravaszul kieszelt csel, amibe szegény kállaiak maguk estek belé.

No most aztán Zsegnyey János! Mi lesz a maroknyi népeddel? Hát a Rápolthyék oldalütésével? Hiszen órányi futam szükséges, csak megkerülni is ezt a hordát! Akkor is a túlsó oldalvédbe, derékhadba ütődnek előbb Rápolthy!

Ha Kállót se kímélte volna meg a többi magyar várak sorsa, hogy a bécsi kamara bizalmatlansága némettel, csehvel, morvával, kalandor spanyollal és vallon zsoldossal fertőzteti meg őket utóbbi időkben és idegen lenne ennek is a kapitánya, föltételezhető, hogy az talán haboznék. Tanácsra dugná fejét, vagy megpróbálna egyszerűen szökni. De János az ő magyar huszáraival

ilyen kibúvót nem ösmerhet. Sem a martalékot nem hagyhatja. Azt a húsz ragyogószemű, fiatal nyíri fattyút!

Csak odaintett a tárogató-síposnak, mikor amazok már a cserjés leveleit kezdték sodorni jöttükben. És túlbocsátotta hangját a felrivalló "Jézus-Jézus" kiáltáson:

- Hozzá, vitézek! Hozzá!

Mostanig a katonák is észrevették a bajt. Tudták, hogy nem pecsenyére, fölóra megy itt többé a játék, hanem emberbőrre! Ahoz pedig ragaszkodik, ki-ki.

Az aprópuskák eldőrdültek. Kopja, buzogány lecsattan. Akinél fokos: megpenderíti. És mihamarabb egyetlen ordító, hadonászó gubanc válik az egész mindenségből. Kárörvendő pogány, tigrisvadsággal védekező huszár: egymást dúlja, marja. Hol itt rivall s dől ki egy ember, hol ott ágaskodik, nyerít végsőt és zuhan előre-holtra egy paripa.

Egy. Tíz. Isten tudja, hány! Van-e még a maroknyi kállai népből?

János úr - hogy az előbb körülkapta a szemét - Bajomyt még látta. Egy madárfejű, aszúképű törökkel volt összeakaszkodva s védte a nádszál módon hajlékony pogány pokoli ügyes csapásait. Törött karddal, a derék vitéz...!

A többit azonban nem ért rá ügyelni. Reá meg az elsőül megpillantott lógóbajuszos janicsár rontott. Talán

eltalálta, hogy a kállaiak legfőbbike és - alantas tiszt létére
- ingerelte becsvágyát az ellenfél előkelősége.

Kardja fényeset villant tar feje fölött. Sujtott.

Ha talál a veszett csapás, két gerezdre osztja Jánost, mint
az almát.

De a kállai kapitány sem először ütközik!

Hárítja a csapást, mesterül.

Ereje bénul az ütésnek. Ami pedig maradt volna mégis,
kitérül céljából. Ott süstörög el, a vitéz füle mellett.

A második sujtasra időt se hagy készülni János a töröknek.

Ezúttal az ő kardja kanyarodik.

És találna! Találna, egész bizonyosan, ha egymaga
fenekednék itt ez a pogány!

A mellette küzdő bezlia azonban épp most suhintotta le
pengéjéről a vért. Ellenfele a porban. Feje nélkül. Ez
észreveszi a másik kontyos veszedelmét és - mint a
nyilallás - sujt oda a kapitánynak. Közben a janicsár is
behozhatja késedelmét. Rezdülésnyi pillanaton belül, bűg
az ő kardja is. János lova pedig oldalt dől. Őmaga
vérborítottan, világát veszelve fordul vele.

Még mintha hallana egy kiáltást valahonnan, a pokoli
zűrzavarból:

- "Hozzám, emberek! Vissza!"

És mintha Kállay főhadnagyé lenne az a takarodót vezénylő hang!

De azontúl elzárkózik a füle és hallani se hall többé semmit. Vére piros hulltában festi a letiport fűvet. A hősi módra védelmezett, édes anyaföldet.

*

Jóéjszakát Zsegnyey János! Jóéjszakát Kálló vitéz főkapitánya! Nem kapitánykodsز te egyhamar a te szép váradban! Aludni fogsz, álomtalan álmot, amiből jobb is lenne neked talán, föl nem ébredni többé, soha!

III.

Naphajlat derengett a tájra. Violaszínbe vont fűvet, fát, virágot. A haladozó török falkára is ráterítette köpenyét, nem lévén ő a hivatott különbséget tenni ember és ember között, se fajtájuk, se a járatuk igazvolta szerint.

A portyázásról megtérő pogány népre ráfért ez a kis hűvösség az egésznapos tikkadás után. Melegen köszöntött le Pünkösdi havának istenasszonya, Maya. A harcosok elfáradtak és szomjaztak. A kóborgás, lesvetés feszült figyelme, szokott hajdúinak hijján bogárzó vad gúlya fékentartása s befejezőleg az a mérges csetepaté ott, a távoli pagony szélén: megviselte őket.

Eminder az első vízárnél - úgy Fehértó környékén - megálljt parancsolt. Megitatták a szomjan böggő barmokat és különváltak. A bég derékhadával, a gúlyával s néhány fogollyal továbbsétált Debrecen irányában Szolnok felé, egy kisebb ágazat meg - amelyikben még maradt kalandozó kedv - keletnek fordult.

A janicsár azonban egyik félhöz sem csatlakozott. Úgy nézte, hogy szépszerével eloldalogjon szem elől, a szekérbe rejtett főrabjával együtt.

Nem azért terítette le, nem azért fogta és dugdosta, hogy a bég uraság dicsőségét növelje általa! Saját kezére dolgozott.

Még vagy harminc ember követte. Ezek önkéntesek voltak. *Bezliák*, - gyujtogatásaikról híres *akindzsik* és *gönüllük*, akik csak rendes háború esetén kapnak zsoldot a tartományi basától, vagy valamelyik begtől. Egyébként kóborlás, rablás a kenyerük.

Szolnok várfalai közé szorítva, szűk lett volna nekik a világ. Meg az álluk is felkopnék. Mig a megugrott janicsár oldalán nekikvaló kalandokat és legalább élelmet remélhettek, a bölcs előrelátással különmarasztalt szekerekből. Amellett a janicsár is jól járt kíséretükkel.

Örült a török! Nem győzte áldani segítőt angyalát, amért egydarabban hagyta a magyar uraságot, mikor pedig harc hevében nemigen fontolgathatja az ember a kiosztott porció nagyságát! Ha mégél a "*gyaur*", - a hitetlen - szerencséjét alapozhatja meg vele. Vagyont, magosabb

rangot, hivatalt vásárolhat a sarcából... Ki tudja, talán még a fényes Porta is fölfigyel rá?

Lesz gondja, hogy fölfigyeljen! Kieszél valami ügyes mesét a szökése magyarázatául s nem kell rőfölnie többé az utakat.

Csak aztán valóban megmaradjon a fogoly!

Amint a derékhad a gúlyával elcsörömpölt, Ibrahimnak minden figyelme Jánosra fordult. Elővonatta szekerét a mogyorócserjék rejtekéből. Lerakatta s odalépett hozzá, ahol hosszan kiterítették a füre. Nézte a ráhajló akindzsik sürgölődését. Az orvoskodásban ugyan - mint senki muzulmán - ő se hitt (lévén az egészen *kiszmet* dolga, hogy a Teremtő kinek mikor rendeli átsétálni az *Al-Sirat* borotvaélnél keskenyebb hídján), - de hát...?

Az ember azért kíséreljen meg minden tőle tellhetőt. Főképp a gyaúrból törekedjék hasznót húzni, ameddig csak lehet, mint ezt Mohamed próféta világosan megparancsolja.

- Locsoljátok, locsoljátok! - biztatta az akindzsikat. - Ha szagosvíz kell, találtok a bőrturbában. Ottvan a lovam nyergén.

A finomfőzetű rózsacetet sem sajnálta rabjától Ibrahim! Mert egyre inkább remélhette, hogy visszatérül a költsége.

A fogoly vitézen az élet kétségbevonhatatlan jelei kezdtek mutatkozni.

Elsősorban egy fiókfej, a fején. Vagyis daganat, ami gyorsan pirul, növekszik. Aki keresztthitű kutyát arra szánt Allah, hogy sürgősen a számára kijelölt harmadik *Hotama*-pokolra takarodjék, annak már nem dagasztja semmijét. Annak nem pirkad a teste bőre, hanem inkább sárgul. Legfőképpen pedig nem pillog a pillájával, mint ez kezd most itten!

Ibrahim örvendezve lökdöste meg sarkalatlan török csizmája orrával az elnyúlt vitézt. Majd nem röstelte saját személyében föléhajolni sem. Hogy vajon igazán kinyitotta-e szemét? Vagy csak ő káprázott?

De nem!

Valóban eszmélkedett a fogoly. S ez abból is kitűnt, hogy fölemelte jobb karját és úgy dúcolta gyomron öklével Ibrahimot, amitől a kíváncsi török nyekkenve ült le a porba.

- Hogy a *Morhut* kénköves barlangja nyeljen el, gyalázatos!

Már addigra egy bezlia is huppant és szitkozódott. Cudarabbúl, mint ahogy magyar tud! Török módra. Harmadik meg zúzott orral trombitált. És a fogoly felült. Talpra is szökkenik s folytatná, ahol félbehagyta, ha tehetné. Ám csak egy bőszült kiáltás, ami telik tőle.

Törött a rab ember lába! Két helyen is törött!

Nyilván, mikor a lova rádobbant, érhetette ez a romlás.

Hát ilyen állapotban...? Egyedülmaradva...?

Nincs mit hetvenkedjék tovább. Hasztalan lázadozik benne a katona, a férfi; be kell látnia, hogy a török hatalmába került.

Egyelőre!

Mert azon túl...?

Ahogy fölépül...?

Az a kevélyen fölvetett áll, amivel túri János, hogy a katonák lemessék róla mindjobban szűkülő csizmáját s tapasszák tört részeit agyagpárnázatba, deszkalécek közé - eléggé mutatja, hogy semmi szándéka tartósan gazdájának uralni Ibrahimot. Vagy megszökik ez, vagy keresztülveri majd magát a rabtartóin! Arra sem vár, hogy a Kállóba (okosan!) visszafordult maradék népe utánajöjjön fölszaporodva, kiszabadítani a varsából. Bizonyosan még az ország határán innen!

Hát csak egy kis türelem!

Karbafonta János a mellén karjait, úgy nézte a bezliákat, akik intésére két jó bírós ágat fejszéztek le az egyik útszegélyező fáról. Hántják róla a kérget. Villás végeiket párnázzák gyolccsal, borító bőrdarabbal. *Istápot* kívánt a két hóna alá, hogy ne kelljen szekérrel hurcoltatnia magát. Ne szoruljon senkire, mikor - haladtukban - vízeret lát majd és meg akarja mártani a fiókfejét borító kendőt.

Mert ezt akarta. Gyógyulni sürgősen, a legsürgősebben!
Ismét egész emberré lenni, rendbetenni a várát, visszaadni
Emindernek a szomszédi látogatást s hozni a Kállóból
elrebbentett, édes asszonyát.

De már néhány lépés után belátta, hogy nagyobb a
szándéka, mint a képessége.

Tört lába minduntalan odakoccant az istáphoz. Pokoli
fájdalommal tiltakozott a gyalog-hősködés ellen. Az
átkozott cselvágás is a fején, bár lapjára fordultan mély
sebet nem ontott, gyötörni kezdte. Meg-megbódult.
Ellepte a hőség. Végül se maradt más hátra, mint
beletörődni, hogy a bezliák megint szekérre rakják. Onnan
nézte aztán fogcsikorgatva, hogy növekszik a távolság
karavánjuk, meg az ő szép vára között! Hogy szakad
mindmессzebb azoktól, akik szívéhez nőttek.

Keserű gondolatok közepett sűrűsbödött rá a szürkület.

Akkor Ibrahim megállította lovát a menet élén.

- *Bir jere gedselemek!* - kiáltotta hátra a karavánerelő
katonának, tölcsért formázva két tenyeréből.

- *Evet!* - bódult rá vissza, igenlőleg, az ember.

Ez a lárma kirezdítette tépelődéséből a rab kapitányt.

Éppolyan jól tudott törökül, mint saját anyanyelvén.

Megértette, hogy a janicsárgazda éjszakai pihenőt rendelt. Azt is, hogy miért?

A homokbuckák közt kis tavacska csillogtatta tükrét. Ezt szemelte ki Ibrahim a vallása által előírt szent mosakodáshoz, *abdest* nélkül nem hajthatná nyugvóra fejét a karaván! Tiszta víz szükséges neki hozzá. Ez pedig tiszta volt. Használhatták is már hasonló célra, más, hasonlójáratú törökök, mert jobban szemügyre véve, egyik partján - ahol a csalitost közelgette - ott állt egy ormótlan, fehér kő. Hervadt lombok övezték.

- "*Mihrab*"! Afféle hevenyészett, útmenti oltár, - legyintett János megvetőleg.

Egyébként, hogy jól következtetett, mutatta a gyarlómívű "*kebla*" is, az oltár fölött. Mekka irányát jelezte ez a tábla, amerre a hívőknek arccal kell fordulniok, ima közben.

Ösmerte nagyjából a mohamedán szokásokat a Kállói kapitány. De így közlőről még sohase látott "szent" mosdást. Most hát - hogy a keserű gondolatait elverje - jobb híjján ráfordította figyelmét rabtartóira.

Sürgősen jött-ment a török. Közben egyre az ég állapotát aggódta, hogy nem ütközik-e már rajta valahol csillag? Mint a napközben öt ízben kötelező imáinak és mosakodásainak egyike sem, úgy ennek az esti *ahnam namaz*-nak elvégzése se tűrt halogatást. Szabott időn túl ájtatoskodni fölöslegesnek is tartja a muzulmán. Isten - szerinte - meg sem hallgatja a késlekedőt. Hanem majd a

tisztítótűzben morzsolhatja le mulasztását a hanyag, egykoron.

Ebből azonban, jobb nemkérni!

Kevéssel az első harcosok megindulása után - egy kivételével - ott nyomakodott már az egész csapat a tavacska körül. Vetkeznek övig mezítelenre. Teregetik a fűre leoldott kaftánjaikat, imaszőnyegüket. Merigetik a vizet, locskolva. János porkolábja meg - lám! - port seper össze a földről s rakja halomba.

Zömökvállú, bütyök-forgós fejű ember volt ez a porkoláb. Csontdúcai kereken fénylettek tar koponyáján. Hozzá elállófülű és kerek szemű. Elől hiányzottak a fogai. Pedig negyven esztendőnél aligha számlálhatott többet. De nem is a kora vitte el a rágó-szerszámaikat, hanem egy kemény ütés, amit teli-arcba kaphatott valamikor. Mert orra is ellapult tőle, forradásosan. Szájszéle fölhasadt. Ő azonban nem törődött e fogyatékoságaival. Csak gyűjtögette szorgosan a port és mikor az elérte a süvegmagasságot, körülpacskolta két tenyerével a kupacot s lebotcsátotta ő is válláról az asszonypendelyformájú török vászon ingét. Levonta *terlyks*-ét is, ami nem más, mint lábikrán felül érő, sarkatlan bőrharisnya.

- Mit csinálsz? - mérgelődött ki Jánosból a kérdés, látva, hogy a bikkfa-fejű kimarkol egy összemarékkal a porból s készül testéhez vinni.

Az ember átpillantott.

Megállt a karja.

- Látod, - felelt, hasonlóképpen törökül. - Az esti "namaz" elvégzésére készülődök.

- Hát az micsoda?

- Amit amazoknál is látsz ott, a víznél! Ima. Ima és mosdás. A kettő együttjár nálunk.

Azt, hogy "nálunk", bizonyos büszkeséggel nyomta meg.

De János nem vetett rá ügyet.

Ő csak a magáét tudakolta:

- Porral akarsz-e mosdani?

- Mért ne? Minthogy a vízhez nem mehetek miattad! Megengedi a próféta ilyen esetekben. Sőt homokkal, földdel, mésszel, korállal, hamuval is. A dicső Mohamed emlékére van ez, mikor a ghaznehmeri ütközet után a kopár vidéken vizet nem talált, amiben tisztálkodjék.

- Hiszen így még maszatosabb leszesz!

- Külsőleg! - buktatta meg bütyök-fejét a porkoláb, fontoskodva. - Külsőleg! - ismételte. - Belsőleg azonban, annál tisztább leszek! Különben, mit magyarázzam? Nem értetek ti gyaurok ehez!

Fogta a port s beletömte a szájhasítékába. Közben hadonászott, mint a többi, ott a víz partján. Hol mellét, hol a homlokát illette, hol meg csak úgy üresen legyíngtetett a levegőben. Aztán kifordította szájából a sarat és orrlíkait, füleit, búbján lévő kibontott hajtincseit vette sorra. Majd egész testét ledörzsölte, rézgyűrűi helyéről sem felejtkezve el.

A rab bosszankodó érdeklődéssel nézte, míg csak el nem készült. Akkor a csapat - s vele együtt az ő porkolábja is - imába fogott. De mielőtt a Korántól megparancsolt egyenes tartásba merevült, úgy rémlett Jánosnak, mintha átsandított volna a többiekhez. Mintha mustrát villant volna: hogy kell félig nyitott ujjait arcához emelnie, hüvelykujjait fülcimpáinak alsó részéhez tapasztania.

Lehet azonban, hogy tévedett. Bizonyára tévedett!

Megvonta vállát.

A karaván népe időközben halk dűnnyögésbe merült.

- A *tekbyr*, - gondolta. - Az előljáró ima! Vajon meddig fognak így zümmögni?

No, nem sokáig.

A bezliák övük alá csúsztották kezeiket, hogy a jobbik földje a balt. A dűnnyögés szünetelt ezalatt.

- Ostoba babonáskodás! - legyintett. - Velejár a *fetahah*-val, ami a Korán kezdetéből való ige.

Erről is hallott már. De azért megfogta szemét, hogy milyen együtemre mozognak, dörmögnek ezek a pogányok, mind! Milyen egyszerre hajolnak! Tar fejük a hátukkal egyvonalba kerül, úgy, hogy akár pallót lehetne végigfektetni rajtuk. Félig nyitott ujjai most a térdeiken. Egyik se kezdi előbb a mozdulattal járó imát és egylélekzetre szakad meg ismét a hang. Majd egy rándulás s mind fölcsapódik görnyedtéből, mint az elbocsátott nád vessző. Arccal vetődnek előre, az adta bolondjai!

- Persze! - mosolyodott vissza János saját emlékére, fanyarul. - Foguknak, orruknak és homlokuknak érintenie kell a földet...!

Mert már erről a babona-szertartásról is hallott. Tudta, hogy az ájtatoskodók rövid ideig a leterített szőnyegeiken fognak most vesztegelni, sarkukon guggolva, combra helyezett tenyérrel. Ezt az időt arra használta, hogy fordítson egyet a homlokát hűsítő kendőn.

De - - -?

Mi volt ez!

Mérget mert volna rá venni, hogy csakugyan tekinget a porkolábjá.

Sőt!

Főlegyesültében kiscercintett oldalt, a foghíjja mellett.

Hallotta elégszer, hogy milyen tilalmas dolgok ezek a muzulmánoknál, ima közben. Lassan és komolyan végezni azt, rendeli a szent könyv! S közben se nézdelődni, se ásítani, még köhögni vagy tüsszenteni sem szabad, nemhogy nedvet a szájból kibocsátani!

Hát ez különös volt, ez a szabálytalanság. És szeget ütött a János fejébe. Azontúl le nem vette szemét a porkolábjáról. Ügyelte az ima-szakaszt - a "*nicat*"-ot - befejező hitvallás közben s figyelte a végső köszöntésnél. Köteles ezekkel a jobbra-balra meghajlásokkal minden muzulmán! Hiszen két oldala mellett ott véli láthatatlanul az ő két angyalát. Egyik arra való, hogy a jóra serkentse, másik pedig, hogy bűneit a fülébe sugdossa.

No, a második angyal meghajlás nélkül maradt.

A porkoláb egyszerűen elcsapta a nekijáró részt.

Most már a fejszabása is jobban feltűnt Jánosnak.

Nem megszokott a törökök közt az ilyen külűfej! Hosszúdad koponyájúak ezek inkább. Fekete szeműek.

Ennek az embernek a szeme sem volt fekete. Világossárga volt, mint a tajtékkő.

Ni!

A sarkatlan csizmájában is, milyen ügyetlen! Mint, aki nem szokta! Mást szokott.

- Hát ez se született töröknek! - jutott a megállapításra s épp kérdés alá akarta fogni - kevés tót tudományával - az ebadtát, mikor az szitokra fakadt.

Magyarul...!

- Azapád sarkantyúját, ronda tüske! Még szememvilágát venné!

A csipkebokornak szólt a szitok, mely a galagonya-cserjék tövében kínlódott sárguldozva és hajladozás közben képenlegyintette a mérges atyafit.

- Te magyar vagy?

- Azaz - - -

Későn eszmélt az ember, hogy eljárt a szája.

Elröstelkedetten vonogatta hosszú gém-nyakát. Zavarában röhintett is egyet, be a hóna alá. De aztán meggondolta. Félútban visszakomolyult és igent intett.

- Szóval *pribék* vagy, - biccentett a kapitány haragosan.

Mindég előmölte az utálat, ha keresztény férfit - s hozzá magyart - látott, aki pogánnyá vedlett. Vagyis pribékké, ahogy akkoron nevezték, mindkét részről, a hithagyókat.

- Nem ég el az orcád? - tette hozzá lenézőleg. - Apáid csontja nem zörgölődik itt a föld alatt?

Az atyafi mostanig egészen közelébe ért már. És hogy így lehordták, nem húzódozott tovább.

Visszalótt egy nyilat tajtékkő-sárga szeméből a támadójára, ingerülten.

- Úr vagy, uram! Látom a gúnyádról. Vitéz vagy. Nemes ember. Neked könnyű jóba foglalnod magad! De az ilyen jobbágy, mint én - - -?

Csak legyintett.

- Húz minket az ág is. Belőlünk sohase lehet úr, magyar szokás szerint. A töröknél a legutolsó istállólegényből is lehet nagy basa, ha jól verekszik. Ugyan mit hozott nekem az egész magyarságom? Ezt a buzogánylapított pofámat, e! Meg koldústarisznyát.

- Koldús is lehet becsületes!

- De koldús! Megelégettem.

János összevonta szemöldökét.

Intett, hogy nem kívánja folytatni a társalgást.

Ugyan mit rontsa magát egy ilyen hitvánnyal, akinek se Krisztusa, se hazája!

Most azonban, már a paraszt nyomakodott.

Miután a porcióját kikapta, kérlelőre fogta a dolgot:

- Uram! Ha volna egy darab szalonád...! Ha vak óta szememmel se láttam. Ezek itt megvetik, mint mink a dögöt. Mindegyre csak rizs, meg ürühús járja. *Piláf!* Nem nekünk termett az! Még álmodni is szalonával álmodok. Adj egy nyelésnyit, ha van!

- Inkább az útszéli ebnek!

- Mért fordul rám így a haragod, uram? Sajnál nál inkább! A nyomorúság odakergetett, két esztendeje, a fölkelő parasztok közé. Gubec Máté vezérlete alatt. Tizenötezren voltunk ott, nem én egyedül! Mi lett a vége? Ránkjött a nemesség! Ránkjöttetek. Gubecet Zágrábban ugyanaz a gyalázatos halál érte, mint hajdanában Dózsa Györgyöt. Pedig mi volt a bűne? Szerette a népet. Olyanok lettünk, mint a szedett ág, mióta elpusztítottátok. Üldözött kutya, én is... Senki be nem fogad.

- Takarodj!

De a pribék nem takarodott.

- Tudod jól, uram - esengte - hogy mi sorsra juthatok így is! Ha harc közben kerül kézre a hozzám hasonló rendű, sohase lesz belőle basa! Nincs a pokloknak az a kínja, amit ti meg ne ízeletnétek velünk! Minden rab megválthatja magát, csupán minket tilos váltságon kibocsátani. A királyi rendelet, uram...! Harminc forint a beadott fejünk ára! Pedig szolgálatokat is teszünk. Nem egy főtörök került már közülünk s azok közt nem egy jótevője a magyarnak!

- Árulók vagytok magyar részről is, török részről is! - ingerlődött bele ismét János a beszédbe. - Bajban ti pribékek vagytok az elsők, akik cserbenhagyjátok az új gazdát. Ha szorul egy vár, legyen magyar vagy török, megkezdődik bentől a lónyerítés, malacsivítás. A ti szökéseitek jeladásai, gazok!

- Kár így beszélned, uram! Még hasznom vehetnéd.

- Elkotródsz? Utállak!

A rab elfordult. Pedig a pribék ajánlkozása megütötte. Agyában villant egy sugár. De nem engedte megerősödni. Visszatartotta az a megvetés, amit a magyar-török iránt érzett. Nem is válaszolt többé semmi szavára. Hátatfordítva nézte amazokat, ahogy jődögélnek visszafelé a tó partjáról.

Lassú lépésben, elmélázott arccal jöttek. Az eleje már beért s kezdte lerakni a szekerekről a sátorrészeket, mikor egyszerre megzavarodott a rend. A partonmaradottak kiáltozni kezdtek. Lódobogás. Viháncolás. Fegyverek csörömpölése.

Hát ezekhez mi ütött?

A rab odafordult arccal. Vonta szemöldökét, hogy jobban lásson a homályban.

Látott is. Egy újabb kis csapat bezliát. Övékhez hasonlót. Két teve, megrakodva. Szekerek. Néhány ló. Összehajtott jobbágyrabok, gyermekek. És egy bőrfedeles hintó.

Hintó?

Csak lecsukta szemét.

Olyat döbbsent a szíve, hogy majd kiütötte a dolmányát.
Hogy: hintó...!

Igen, de micsoda hintó?

Ismerte ő azt már! Ismerte, közelről. És azt az angyalarcú
kis asszonyi teremtest is, aki most bontakozik ki a lefegő
bőrernyőzet alul! Megáll a párkányon s toppan le a fűre.
Néz körül riadtan, ijedt galambnézéssel.

- Orsika!

Kemény ember volt Zsegyey János. Kőből, vasból,
puskaporból gyúrta talán emberré a Teremtő, mielőtt
lebocsátotta ebbe a keserves magyar világba Férfinek.
Harcosnak. Most ezegyszer mégis suttogóra gyöngült a
kiáltani akaró hangja. És lehullt a karja az ölébe. Az ő
híres, vagdalkozó, tettekre erős karja! Elfeketült vele a
világ, feketébbre, mint amikor csontja törött, feje kondult
a vitézi tornában.

De tudja az Uristen, mit miért cselekszik! Mért lobbant
néha hőst a gyávából s hogy mért oltja ki olykor a hős
szívéből az erőt! Mért némítja halk suttogóra az üvölni
akaró száját!

Néhány perc multával János is tudta már, hogy jobban volt
ez így. Nem rikoltani! Áruló nyomot nem adni a pogány

rabtartó gazdának, ameddig nem muszáj. Ameddig a nyílt szó és büszke kiállítás ideje el nem következik.

Csak odarezdült az álmélkodó asszonykának, érezhetőleg inkább, mint láthatóan:

- Vigyázz, el ne áruld magad! Szétválaszthatnának!

És elfordult, mint akit nem érdekel másnál jobban az, ami itt történik. Vagy mint aki tudja, hogy az a másik lélek egy övele és megérti úgyis. A rezdülésnyi jelét is.

Hanem abban már nem akadályozhatta meg semmi bölcsessége a világnak, hogy két forró könny ki ne sajtolódjék a szeméből. Az első két könnycsepp, mióta férfikorba növekedett s kardot visel az oldalán.

Fölrémlett benne - iszonyú fájással - hogy mi sors várhat török rabságban a nőkre, ha szépek s ifjak! Főképp, ha töretlenek, mint az ég lilioma. Mint ez az ő hajadonfelesége, aki egyenest az oltártól került ebbe a pogány posványba.

Jobb lenne halva látni, mint arra a végzetre bocsátani, ami rá várakozik, ha - - -

Nem engedte végig agyán az egész rémséget. Zúzott lábával, hőségben kavargó fejével sem törődött többé. Rántotta hóna alá a két istápot s azzal le a szekérről!

- Hol a janicsár-gazda?

- Ibrahim?

A pribék ott dörzsölgette kezét. Megindult a tanakodó bezliák csoportja felé.

Most végezhetek be azok valami alkut a janicsárral, mert hajlongtak neki nagyon. Mintha máris főbasa előtt hajlonganának. Látszott, hogy belementek az egyezségbe. Elösmerték főnöküknek. Ők tudták: mi áron?

Hogy a katonák szétszóródtak, János letoppant az újdonsült bandafőnök előtt. Az épp egy keréknyi vánkost cibált lefele az egyik szekérről s készült nekiülni estebédjének.

- Te janicsár!

A lógóbajuszos hátrafordult.

Nagyot pillantott a török szólításra. Még a vánkoscibálást is abbahagyta.

- Tudsz a nyelvünkön?

- Lásd magad szemével!

És a rab uraság egy szépmívű, becses gyűrűt vont le ujjáról. Atyjától kapta hajdanában, mikor vitézzé ült fel s hadnaggyá ütötték.

Két óriás, táblás gyémánt csillogott a gyűrűben. Közepén rubin. De akkora, mint egy alapos lencseszem.

- Tudod-e, hogy hívják? - kérdezte a rábűvölt törököt.

Az bambán lógatta fejét. Gyönyörködtében még a bemutatkozó mellbeütés haragjáról is elfeledkezett.

- Gyűrűnek, - mormolta.

- Nem.

- Hát?

- *Tiéd*-nek! Ha azt az asszonyt, akit most hoztak az új bezliák, tüstént szabadjára bocsátod és megfelelő emberekkel elkísérteted oda, ahová én mondom!

- Miféle asszonyt?

- Ott áll, ni!

János a hintó felé mutatott. Másik öklét meg a szívére szorította, hogy túl ne harangozza a szavát:

- Portyán került. Sajnálom. Odahaza megsiratnák.

- Ösmered?

- Szomszédom lánya.

- No, csak add ide a gyűrűt, amit úgy hívnak, hogy "enyém"!

- Megteszed, amit kívánok?

János nyujtotta is már az ékszer. Sőt, hogy azt egy másik, szintén elég becses gyűrű tartotta lefogva, hát azt is, vele! És ráadásul életét is odaadná, hogy amit kívánt, teljesüljön. Azonnal! Még mielőtt ő ismét egész-emberré forrad! Azzá aki volt s aki lesz, majd mikor ebből a rabló népségből kiöklöződik.

- Most aztán egy-kettőre!

De a janicsár csak áll. Forgatja a gyűrűket. Előbb a gyémántosat, majd a kisebbiket. Aztán egyszerre ottvan ujján mind a kettő. Ő meg az időközben lepottyant párnán. Bocsátkozik rá lefelé, törökösen maga alá keresztezett lábakkal s beletép az eléje adott lúdfi húzába, tíz ujjal.

- Pusztulj innét!

- Mit mondassz?

- Azt, hogy hitvány gyaúr eb vagy, ha százszor selyemágyban hozott is világra ebnyád! Nem tudod-e, hogy aki fogoly: fogoly mindenestől? Annak nincs mivel űzérkednie! Hát hagyj ennem és dögölj!

Ezzel a két lefüggő bajusz-szár elkezdett idestova vonaglani, mint két lebegő pióca. Egy foszlány lúdfipecsenye azonmód el is tűnt Ibrahim papucsforma szájában.

- Te török...!

Jánossal egyet fordult Isten szép országa.

Odakapott, ahol boldogabb időkben a kardját viselte.

De haj...! Hova tűnt az!

Nem volt sehol a kard, amivel beleszakíthatta volna a párát abba a betyár csalóba.

Istápját emelte hát ütésre és le is sujt vele, ha a pribék el nem kapja idejekorán a karót.

- Mit csinálsz, uram? - kérdezte sűgva. - El akarod veszejteni végképp, magadat is, mint az asszonyodat? Bizd rám! Más módja van ennek!

A rab, - mint akit szél ért - hullatta le karját. Rádőlt az istápra, egy élet súlyával.

Eggyel?

Nem. Kettejükével. Kettejükért való felelősséggel.

- Vezess vissza a szekérhez!

Már addigra Orsika is ott kuporgott, szegény. A bezliák hagyták. Nem kaptak parancsot, hogy a rabokat egymás közt szólni ne engedjék. Hadd nézzék egymást! Hogy micsoda mélység, az üdvösségnek milyen menyországa, a kárhozatnak mekkora pokla tud égni két ember szemepillantásában néha, ugyan mit ért ahoz a baromi pogány?

Ne is értsen! Adassék meg legalább annyi kiváltság két ágrólszakadtnak, hogy a lelkük titkát némán kicserélhessék. Erősebb bátorítsa majd a gyengét, emez pedig felüdítse társát a maga üdeségével.

- Édes egy asszonyom...!

- János! Szerelmetes uram!

- Veszedelembe hoztalak ki, boldogságod helyett!

- Osztályos a sorsunk. Úgy esküdtünk.

Az asszonyka szeme fölparázslott.

Rávetette tág tekintetét vőlegény-férjére.

- Még köszönöm is, hogy elfogtak! Ha tudom, ami kegyelmeddel történt, futok magamtól. Nem sírok pulya módján! Nem ijjezek.

- Bántottak, lelkem?

- Csak bekerítettek. Egyet se búsuljon kegyelmed azon!

- És az embereink...? A csatlósaid?

- Hurcolják őket, mások. Úgy vélem, Szolnokra.

- Akkor Eminder falkájáról levált portya lehetett a tiéd is!

- Lehet, - hagyta helybe az asszonyka. - Úgy értettem, hogy száguld ilyen kisebb csata, még vagy három a környéken. Ahol vásár, sokadalom: fölverik. Ahol búcsú jár, megütik. Szálldosnak, kozárolnak, szokott módjuk szerint.

- Szegény ország! Szegény mi-magunk!

János kebléből nehéz sóhajtás szakadt.

Lelke fenekéről jött. Enyhülést nem hozott.

- Mi lesz veled! Hogy töresselek éjszakára, édes egy árvám, ahelyett hogy selyem diktahéjra nyugtatnám a fejed!

- Meg van már vetve az ifiasszonyka ágya! Megvetettem, - szólalt közbe egy idegen hang, váratlanul.

Orsika összerezdült rá.

Ura keze meg a gyámolára.

Hátrafordult.

Aztán el is bocsátotta az istápot.

A tűz fénye mellett, amit a bezliák gyújtottak időközben, a pribék ábrázatát vette észre.

Az ember lesütve tartotta szemét.

- Hogy lásd, uram... - motyogta tétován. - Nem kellett volna olyan szigorún ítélned... Hiszen csak a német igája miatt tettem, amit tettem! Magam sátorát adom... Átkozol-e még?

A kapitány nem felelt mindjárt. Előbb lebocsátotta pilláit, mélyen. Mintha minden szónak, amit kiad, mélyről kellene kiszaggatnia a gyökereit.

Utóbb föltekintett, ismét.

- Keresd meg a fölöskezes lovam, - mormolta. - Ott kell lennie a többi rablott jószág között. Piros bársonnyal van kihányva a nyerge. Arról ráismersz. Tarisznját lelsz az oldalán és abban szalonát. Tied.

- Megfizetsz uram! De emberszámba nem veszel. Jó. Megértettelek.

János elfordult némán. Az atyafi pedig elkullogott. Lassan kullogott, mintha minden lépés után arra várna, hogy visszakiáltsák.

Nem hívták azonban.

Erre eltűnt fekete árnyéka, a tűz körül imbolygó többi árnyék között.

A csöndet Orsika szakította meg:

- Pribék volt?

- Az volt.

- Hátha vissza lehetett volna téríteni?

- Alig hinném. A törökről csak úgy beszél ez már, hogy: "nálunk"... Saját fajtáját "gyaúr"-nak nevezi.

- Talán szégyenkezésből! Ilyen bánás mellett egészen bizonyos, hogy átkeseredik a pogányhoz! Látja, hogy mifelénk örökre becsukódott számára a kapu.

- Nem vesztett vele, sem a haza, sem a keresztény hit.

Orsika nem vitázott tovább. Az ura szava döntött. Az ő számára törvény volt az.

Megvonta kezét lágyan, János tört lábának pólyázatán.

- Fáj-e még, kedves?

- Nem érzem, mióta ittvagy.

- Nyugodnia kellene ezzel kegyelmednek! Nagyon kijutott mára!

- Én mondhatnám! Rút önzés, hogy itt virrasztatlak.

De nem akart válni urától az asszony! Mozdulni se, míg meg nem ígérte János, hogy ottmarad a közelben, amennyire feltűnés nélkül teheti.

Egy szekeret látott ott, a sátor balján. Arra gondolt.

Üres volt a szekér.

- Hát jóéjszakát, édes uram!

- Áldjon meg az Isten!

Mégegyszer összenéztek, hosszan.

Aztán János is odafordult a maga szállására. Nem kúszott föl azonban! Ülvemaradt, az egyik keréken. A szemét lezárta. Csupán a melle háborgó fölvetődésein látszott, hogy nem alszik.

Oh, mert hiszen legalább csak éjszaka ne volna! Illatoktól terhes föld, csillagokkal hímes tavaszi ég! Éjszakája a szerelemnek és porbahullt násznak, ami ezer megejtő képet rajzol a szerelmes férfi szeme elé!

*

Eltörődött János valahogy éjfélig, az ő kemény ülésén. De mikorra a Göncölszekér feje fölé hajtott, nem bírta tovább. Megtapogatta övét. Eszébejutott a kése, amit oda szokott mindig rejteni óvatosságból, ha külső járatra indult.

Nem szedték-e el tőle?

Nem. Csupán a látható nagy szerszámától ütötte el a pogány. Hogy kisebb is lehet nála, arra eddig ő maga sem gondolt.

Szerencsére! Mert ami eddig meg nem esett, megtörténhetett volna az előbb, mikor a janicsárnak akart rontani. Pedig nincs az a kincs, amiért azt a kést most elcserélné a rab ember!

Hogy miért?

Nem kérdi, aki férfi és szeretett valaha! Nem kérdi, aki szerelmesét, - a szűzit, a tisztaságosat, - olyan kockázatoknak látja futni, mint Zsegyey János az ő templomból hozott asszonyát! Neve után már feleségét...

- Nem!

A fogoly megrázta fejét. Szemében szilaj elszántság lobogott.

Azt a sorsot, aminek az ő mátkája indul, nem engedi ráteljesülni! És minthogy önmagát még csak menthetné - ha majd az épsége visszatér - de kettejüket keresztülvágni a törökön nincs reménye, hát inkább azt a megoldást választja, amire most készül... Isten legyen neki érte irgalmas!

Az istáp halkán, óvatosan toppangatott az éjszaka harmatjától csillogó fűben. Egész odáig az üstig, melyben estelijüket főzték a pogányok, míg el nem heveredtek az őrrrel együtt, aki ott horkolt a bogrács szolgafájának vetett fővel, az alvadozó zsarát mellett.

Itt megvesztegelt János. Visszafojtott lélekzettel figyelte, hogy nem ébredszik-e a strázsa?

Majd - hogy az csak húzta tovább, egyenletes horkantásokkal - ő is tovább lengett-toppant.

A sátorig!

Fél istápjával föllibbentette függönyponyváját a tetőzetére és belépett. Nesztelen mozdulatokkal odakerült a ruhanéműkből ágynak hevenyészett alkalmatosság oldalához s előre hajolt.

Ahogy szeme a csökkent világosságot megszokta, már az ágyon fekvő arcát is fel tudta ösmerni.

Orsika volt az, valóban! Karjait egymásbafonva nyugtatta fürtös feje alatt. Hamvas gyermekarca mosolyog álmában, szelídeden. Szája egy gondolatnyi vonalon nyitva. Éppen csak annyira, hogy a nedves gyöngyszemfogak elővillanhatnak. A hosszú, fekete bársonypillák lesímulnak, mélyen s a szoknya válla megoldódott kissé. Látni engedi a bőr barnás selymét, ott, a kar hajlásánál, ahol vállba gömbölyödik.

És ezekhez a szent titkokhoz érhessen pogány keze, avatatlanul? Ezeket az égi kincseket fröcskölhessen be sárral, akárki?

János nagy lélegzetet sodort a mellébe.

Kivonta övéből a kést s magasra emelte a szunnyadó asszony keble fölött.

Legyen biztos a döfése! Szerelme asszonyának szabadulása!

Most!

De nem.

Várt még egy pillanatig.

Talán épp most társalog vele álmában, szegény! Talán épp most suttogja az ő meleg bársonyhangján: "Édes uram!" Talán épp most várja tőle a szerelmes szót, gyöngéd simogatást! Most üsse át a szívét? Így váltsa valóra a szerelmes asszonyálmot?

Megtörölte homlokát.

Facsaró víz volt az a hideg veritéktől.

- Várnom kell, - gondolta. - Megvárom, míg abbahagyja a mosolygást, hogy ne legyen olyan védtelenül kiszolgáltatott, az árva!

Erre azonban hiába várt. Orsika mélyen és édesen aludt, mint a gyermekek. Nem mozdult. Pillája se rezdült.

- Az őr fölneszelhet. Nem késlekedhetek...

Az öldöklő eszközt szorító ököl ismét lendült. Megint ott állt a gyöngéden hullámozó asszonyi mell fölött.

És...?

Megint csak lehullt.

Most meg az nyilamlott át János zaklatott agyán, hogy, a dőfésre, Orsika ki fogja nyitni a szemét. Abban az iszonyatos egyetlen pillanatban - mikor szerelmes álmából a halálra ébred - rá fog tekinteni. Látni fogja gyilokra emelt kezét, annak, akit minden szépségével megajándékozott. Gyilkosnak fogja látni őt és ez a kép fog belefagyni megdermedő látásába, örökre. Ez az emlék lesz útítársa, a nagy fekete útban. Ez lesz fizetsége szegény bohónak, azért az életreszóló bizalomért, amivel sorsát a tenyerébe tette!

Hogy bírja el a szörnyű gondolatot, csak addig a következő percig is, mikor majd a saját élete gyertyáját fogja kioltani? Hogy áll a Teremtő ítélőszéke elé, két ember véréből könyékig véresen?

Zsugorodott kezéből kihullt a kés.

Nagyot hördült és nekitántorodott a sátor-oszlopnak. Öklével a saját fejét dobta meg. Verte, zúzta, míg a sebét borító kendő le nem siklott róla. Akkor kitámolygott a sátorkapun.

Melléből kitört a könnytelen zokogás:

- Hitvány féreg vagyok! Saját javáért se, nem birtam megölni!

Az arca olyan volt, mint a háborodotté.

IV.

Ahogy kihajnallott, hóna alá kanyarította a két gyámolát. Nem törődött vele, hogy a lába pokoli mód sajog. Fejromlásával sem törődött. Oda-odaütődve az istáp nyeléhez, megindult az alvó törökök közt. Bepillantott minden sátorponyván. Megnézett minden embert.

Végül egy köteg szalma mellett megállt.

Alul megoldott, zacskóforma nyílással, egy kékposztó bugyogó feküdt a szalmán. Meg egy piros dolmány. Sujtása piszkos nyakban folytatódott, a nyak pedig fehér turbánban. A turbán patyolatból való volt és tiszta. Élő lény fejét fődte. Azt, akit keresett.

Ráismert a minapi pribékre és meglökdöste óvatosan, hogy föl ne rivalljon, mikor ébred.

- Te ember...!

Az atyafi nyomban fölserdült.

Zaj nélkül ült fel és eszmélkedően dörzsölte meg szemét.

- Uram...!

- Psszt, - intett a kapitány. - Csak halkan, te... Hogy is hívnak?

- Gáspár Jánosnak, instállom.

- Nem a régi nevedet kérdem! A mostanit!

A pribéknek megrándult egyik pofa-izma.

Hanem azért fölkelte és - a bugyogóját porolgatva - nyugodtan felelt:

- Mudzának. Mikor így fölrezdülök, még mindig amarra vélek...

- Hát mikor imádkozol! Alláhot hiszed-e, vagy Krisztust?

- Alláhot választottam, uram. De azért ha feszület előtt visz el az utam - - -

- Ráveted a keresztet is! Gondolhattam volna.

A paraszt bólintott.

- ...mikor emezek nem látják. Mert tudod, hogy nem tűrhetik! Az ember pedig mégse lehet egész bizonyos abban, hogy melyik az igazi hit...! Mért kérded, uram?

- Már nem kérdelek. Esketni akartalak valamire.

- Hiszen én esküszök azért!

- Ugyan mire! Amiben magad se vagy biztos?

- Hát - - -

János csak legyintett.

- Hagyjuk. Egyebet mondok én neked inkább, te Mudza!

(Szándékosan nevezte török nevén a pribéket. Az ő drága magyar nyelvét ugyan ne mocskolja többé egy hitehagyott!)

- Látod-e itt rajtam ezt a mentekötő láncot?

- Látom.

- Mit tartasz róla?

- Azt uram, hogy arany - vetett sóvár lángot a paraszt szeme.

Aztán hozzátette:

- Jó arany, meg szép is. A míve is szép. Uraknak való.

- Vagy basáknak.

- Hiszen ami azt illeti...

János kettémeste a szót.

Mentegombjainak bogláira mutatott:

- És ezek? Ismered-e, hogy milyen kövek ezek itten?

A paraszt azonban nem volt járatos a kövekben. Csak vélte, hogy becses holmik. A mentekötő lánc - meg a viselője - kapcsán jutott erre a vélekedésre.

János helybehagyta.

- Ami kék, az türkiz. A fehér igazgyöngy. Zöldet is látsz emitt! Ezt smaragdnak híjják. Tetszenék-e?

Mudza egész megzavarodott. Zavarában turbánjához nyúlt, mintha süveg lenne s le akarná rántani. Megforgatni. Belepillantani. Mintha abból olvasná ki a kellő jobbágyi alázatú választ.

De még idejekorán észbekapott.

Nem szabad a töröknek felföldni a fejét! Se köszöntésre, sem bármi egyéb ok miatt.

Így csak az ádámcsutkáját járatta meg, izgalmaiban. A kellő tiszteletnek pedig lesunyt pillákkal adózott.

- Tetszeni tetszenék, uram! Ha magamfajta álmodhatnék ilyesmiről...!

- És ezek a gyűrűk?

A bikkfa-fejű lábait kezdte váltogatni erre a sejtelmes kérdésre.

Kérdéssel válaszolt:

- Mért tudakolod egy szegény szolgától? Haragod után, böcsmérlésed után, csúfot akarsz-e mármeg üzni belőlem?

- Nem, - ingatta meg János a fejét. - Én nem böcsmérellek többé. Ami számadásod, intézd el majd Istennel, mikor elébeállasz egyszer. Vagy az Allahoddal, ha addig egész belegyőződsz. Én csak vásárt kínálok neked. Abban talán megbízhatóbb vagy, mint az esküvésben, - fűzte hozzá, elfogyó hangon. (Akarata ellenére is kirezdült belőle a megvetés.)

- Számíthatnék-e rád?

Egy zökkenés volt az első felelet.

Mudza a csillogó holmik felé mozdult.

De észrevette és elszégyellte mohóságát.

- Mit kellene tennem, uram?

- Kilopódnod innen, a hordából. Lehető volna-e?

- Szabad a járás-kelesem. Nem tartozok semmi rendes hadhoz. Aztán?

- Aztán el kellene találnod Kálló várába.

- Ez se nehéz. Jártam én arra.

- Egy izenetet kellene átadnod a vicekapitánynak.

- Prépostváry úrnak?

- Hát ösmered?

- Megjártam vele Moldvát, - vörösödött el Mudza.

János azonban elpillantott róla.

- Meghírlélnéd a kapitány úrnak, hogy mi sorsra jutottunk. Feleségemtől, immár. Ami pénzt fölverni tudnak, küldjék váltságba, tüstént. Vagy ha megfelelő csatát bírnának alábocsátani, utánunk... De nem...! Erről ne szólj.

Az ötlött János eszébe hirtelen, hogy még lesre hozhatná ez a renegát az ő vitéz fiait!

Megmaradt inkább a pénzváltás mellett. Vagy - ami a legokosabb - egészen Prépostváryra bízta, hogy mi módon segítsen rajtuk. Elég ha tudja, hogy a bajuk megduplázódott. Ő innen nem láthat a várba és így nem kommandirozhat.

- Mihelyt visszatérsz, vagy hírrel, vagy a követséggel, ami aranymarhát rajtam látsz, mind a tiéd - fejezte be ajánlatát.

- És... Ha nem talállok?

A pribék hunyorgott, Röstelkedés és kapzsiság, a vérében hozott alkuvási vágy és aggodalom: tükröződtek zúzott arcán.

János hökkenve nézte.

- Hogy nem találnál? Talán csak nem gondolod, hogy megszökhetnék, tört lábbal? Hogy akkor veled tanakodnék itt?

- De... Az asszonyod...!

- Küldve se hagyna egyedül.

- És... ha...

Mudza nyelt egy nagyot.

Aztán mégis kinyögte:

- Ha... Netalán meghalálnék az útban?

- A feleségem?

Úgy megborzadt János, mintha ez az éjszaka nem is lett volna! Mint aki sohase állt - emelt gyilokkal - a szelíden szunnyadó hitves ágya mellett, szíve helyét keresgélve.

- Megbolondultál? - kérdezte rekedten.

- Nem, uram! - felhődzött a paraszt. - Csak nem találom egész biztosnak az... ízét...

- Az egyezésünket?

Mudza rálódította a fejét:

- Azt, uram! Mert nézd, uram! Megfáradok. Bőröm kockáztatom. S nem te magad mutattad-e ki éppen, hogy ti urak és magyarok... Az ilyen szegény pribéktől - - -

- Amit kívánunk, azt megfizetjük? - egészítette ki János a szájalmas nyögdicsélést, elútalkozott szájjal. - Ne félj! A fizetségedet előre kiadom. A váltságpénzből meg, - ha aláhozod az enyémekeket - kijár a dupla. Megveheted rajtam, hiszen szöknünk lehetetlen. Váltáság nélkül, ingyen, meg csak nem gondolod, hogy elszabadít a janicsár?

- Igazad van, uram! Megbocsáss!

Egyszeriben megbátorodott Mudza, amint a gyűrűket ujjain, mentekőtő láncot, kapcsot meg a bugyogója fölé övezett kendőben érezte.

Még ő bízta a foglyot, miközben az ékköves boglárokat faragdosták le a dolmányáról:

- Menni fog minden, uram, mint a karikacsapás! Kár volt a másik két gyűrűért is! Rövid napon szabadak lesztek, mind a ketten!

*

Hát igen, ha Isten őfelségének úgy tetszik, hogy megszabadítsa a rab vitézt! Mert ettől a bal-útra tért hitványtól ugyan hiába várja Zsegnyey János, hogy Kállóba menjen, piruljon, nyakát töresse, bőrét viszolgassa! Igazat szól Orsika! Megértette ez jól, hogy

amarra vissza úgy sincs út többé. Beomlott. Az elárult fajtája többé be nem veszi. Mégegy csalással sem veszíthet többet, mint amennyit veszített eddig. Aki egy dologban alávaló, másban sem külön! Aki egyben áruló, másban sem hűségese.

Örült a pribék, hogy amit lehet, elkaparintotta. Dehogya is akart az fáradni a mai bizonyoson túl, a holnapi bizonytalanért! Nézte, hogy mentől előbb és minél távolabb jusson a janicsártól is, Kálló várától is. Keresgélni nemigen fogják. Ugyan ki fájlalna fejét egy hitvány lókaparóért? Ha van: van. Ha nincs, a nap attól kering tovább, a föld tányérja körött.

*

Kilencedik reggelen a karaván érintette Budát. Majd Érdet, Ercsit. Megállt Csánkurtarán, Pentelén, Földváron. Tolnán - hosszabb pihenőt tartva - meglakta Szekszárdot, Báttaszéket és a gyászosemlékű Mohácsot. Három hét teltével pedig már Eszéken túl haladozott, a határ felé.

János hiába várta Mudzát.

A pribék nem mutatkozott.

II. RÉSZ.

TÚL A FEKETE KAPUN.

I.

Fekete Kapu, Bánatország kapuja, be sötét is vagy!

Pedig képzelt kapu vagy te csupán, melynek se bálványa, se lakatja. De csak egy láthatólag megvont vonalad sincsen, - végzetes Kapu, zárnélküli zár: Országnak Kapuja!

Mégis, hányaknak a dicsőkből volt életük álma: távolabb kivetni megfoghatatlan küszöbödöt! Hányaknak voltál ifjúi becsvágya, aranyló ködkép, üdvösséges Kapu, magyar határoknak szent kapuja!

És mennyiek hulltak elődbe, megaggott reménynyel, halálra ébredten, - hősi akaratok elnyelője, gyilkos Kapu, te átkozott Kapu!

Mért nyílsz olyan készségesen az ártó szándéknak s mért dörömböz rajtad olyan hiába az igazak lelke, ökle, válla? Mért nyeled el az orgyilkos titkon lappangó lépteit és mért csörrensz olyan harsány visszhangot, valahányszor gazdád - az úr! - mozdulna átlépni rajtad, áruló Kapu, tornáca földi Gyehennának?

Vagy jó és rossz egyszerre: erőnknek próbaköve. Vagy szent és gonosz, hogy leboruljunk előtted és irtózzunk. Vagy - pedig nem is vagy - csalóka délibáb! Meg se

foghatunk. Utolsó rezdüléssel lesorvadt csontvázkezünk még csak meg sem símogathat búcsúzóra, mielőtt elhányja szemünk a csábító lidércfényt, fülünk biztató Sellőhangot. Mielőtt kifosztottan és megcsalatkozva, örökutakra térnénk - árva nemzet fiai - Csaba királyfi égi Útján.

Nem illetett kéz soha, nem észlelt szem soha, csupán a képzelet. Mégis, hogy tud áradni rajtad keresztül gyász, siralom, idegen világok dermesztő levegője! Milyen hozzádilló kapusok: Sóvárgás és az Örület!

Akit nem ért soha a balsors, hogy egy ilyen láthatatlan Fekete Kapu ráejtse szárnyát, nem bírja elgondolni azokat az érzéseket, melyek átton át fuvallnak rajta. Aki meg már kívülrekedt, mire volna beszélni annak? Tud tapasztalatból s megéri jól lápispataki Zsegyey Jánost, hogy mért fakuldozik az orcája, mikor először töri meg rabkenyerét Brcskán?

*

A karaván itt, a Száva jobb partján állt meg első ízben bosnyák földön. Kompokon kelt át és - más csatlakozó népséggel jól fölszaporodva - haladozott tovább, a hegyek közt, Tuzla felé.

Orsika egy teve hátára vont sátorfélében próbált megküzdeni a nappalok tűrhetetlen hőségével. János meg a szomszédos szekeret lakta, gonoszkodó lábtörése miatt.

Feje már begyógyult. De hogy a hajcsár egy szintben vezette állatját a szekérrel, az asszonykának elég alkalma nyílt megfigyelni, hogy mégse derül az ura kedve! Komorodik inkább.

Látta megcsappanni, fokról fokra jobban elborulni minden stáció után, ami mögöttük maradt. Látta sápadozását, szemeinek megkarikásodását, emésztőfényű tüzeit. Elszorult szíve a másik némaságától, mindég ráncbavont homlokától.

Már bajuszát se gondozta olyan ügyetlen a daliás, szép vitéz, mint otthon, magyar földön! Szakállát is hagyta. A torzsák elpemetesedtek álla körül, még betegesbb külsőt kölcsönözve az anélkül is fakó arcnak.

- Csak nem jól lesz ez így, lelkem! - ingatta meg fejecskéjét egy sugártól záporozó délelőttön, lágyan hintálódva a sátorülésben. - Emészti kegyelmedet valami!

A férfi tagadólag intett.

De integethetett! Asszony szemét nem lehet megcsalni, pusztá mozdulattal. Asszonyt, aki szeret!

Orsika se hagyta abba a firtatódást.

- Az búsítja kegyelmedet, hogy elhagytuk a magyar földet! Legalább világot látunk! Megösmérjük közelről a pogányt. Örökké nem tart. Visszatérünk.

János melléből mély sóhaj szakadt.

Azonban most se szólamlott.

Orsika hát tovább folytatta a tudakozódást:

- Meg a pribékje nyugtalanítja, hogy késik! Mit gondol kegyelmed? Röpülhet? Vagy a kállaiak! Ki tudja, mi minden nehézség tartóztatta eddig őket! Nekik nem olyan könnyű az út, mint nekünk, török fedezet alatt! Azokat szegényeket az ág is húzza, ha ugyan csatát küldtek utánunk s nem váltságpénzt! Meg aztán az utunk vonalát se ismerhetik. Lehet, hogy más irányba bódorodtak és majd valami főhelyen csapódunk egybe velük. Kár ezen búslakodni, édes! Bízzék kegyelmed jobban Istenben s őutána a kállai embereiben. Nem képzeli talán, hogy tétlen maradtak, a bajunkat tudva?

- No nem!

János arcán fényt vetett a remény, mint mindig, mikor ez az ő aranymadara rácsicssergett. Megfrissült a gyermeki gondtalanságában, amit még csak színlelnie sem kellett Orsikának. Az ő lelke úgy volt alkotva, hogy sötétnek is a derűs színét lássa. Bízni, remélni tudjon. Mióta az urát melletteérezte, semmitől se félt többé. Nem ismert aggodást a sorsuk miatt. Sőt a változatos út ezer új tapasztalatával el is szórakoztatta. Minduntalan látott valamit, amire rákerekítette két nagy szemét.

Csak olyankor komolyodott el, mikor János lelkéből megint fogyadozott a biztatás ereje s ismét visszaesett tépelődő némaságába.